

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
VII Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 21 квітня 2020 року)

Суми
2020

*ЛЕБІДЬ А. Є.
д-р філос. наук,
СТОКРАТНА С.
студентка ф-ту ІФСК СумДУ*

До питання про витoki сучасної російської ідентичності

Існування в сучасній Росії розрізнених етнонаціональних, етнокультурних, релігійних тощо груп населення ускладнює внутрішній діалог між усіма суб'єктами суспільно-політичного дискурсу та вимагає віднайдення інструментів та механізмів, які б солідаризували їх у єдину, уніфіковану систему ідентичностей. Розпад СРСР, який для В. Путіна став «найбільшою геополітичною катастрофою», для усіх інших знаменував початок смислової катастрофи, катастрофи ідентичностей. Вся пострадянська історія РФ проходить під знаком пошуку оптимальних моделей ідентичностей та солідаризації.

Пострадянська історія Росії в цьому контексті вибудовується через три моделі ідентичності. Ліберальна модель склалася одразу після розпаду Радянського Союзу і засвідчила визнання російським керівництвом факту включення РФ до міжнародної системи демократичних держав та проведення ліберальних реформ. Але військова операція США та їх союзників в Іраці 2003 року, а також політика розширення НАТО на схід та інші процеси були розцінені російською політичною елітою як вияв того, що Захід не додержується прийнятих зобов'язань, з ним неможливо домовитись і загалом, політика Заходу «принижує Росію».

Це знаменувало руйнацію так і не збудованої ліберальної моделі, на зміну якій було запропоновано прагматичну модель,

що декларувала акценти на розвиток, позаідеологічний шлях Росії та інші. Ця модель, проте, довго не проіснувала і про відкат від неї свідчать як внутрішньодержавні, так і зовнішні чинники, із якими стикнулася РФ.

По-перше, про відмову від прагматичної моделі засвідчили дві зовнішньополітичні події: Мюнхенська промова В. Путіна 2007 р., у якій російський керівник висловив своє бачення місця і ролі Росії в сучасному світі з урахуванням реалій та загроз однополярного світу та небажання миритися з поточним статусом Росії як одного з аутсайдерів світової політики. Іншою знаковою у цьому контексті подією стала російсько-грузинська війна 2008 р., що змінила систему міжнародних координат.

По-друге, внутрішньополітичні реалії, а саме протестні виступи 2011 р. на Болотній площі загальногромадянського мітингу «За чесні вибори» у Москві продемонстрували російському керівництву відсутність внутрішнього діалогу та інструментів солідаризації та необхідність створення таких, формування колективного уявного, відповідного їх візії на світ. В іншому ж випадку існувала загроза, що цей вакуум природно заповнять інші форми солідарності, не виключено, що із явними прозахідними, буржуазними, ліберальними цінностями.

Постає потреба вибудувати нову модель солідаризації, яка й постала у своїх трьох основоположних ідеях: особливого розуміння принципу есхатології (спасіння), особливого розуміння зовнішньої політики та сакралізація Великої вітчизняної війни. Саме ці три ідеї визначили сутність сучасної моделі російської ідентичності.

Есхатологічні мотиви російської ідентичності базуються на традиціях православ'я. На відміну від католицької традиції, де таїнство сповіді і, як наслідок, спасіння набуває особистісних рис, коли кожна конкретна особа постає у дихотомії індивідуального і публічного, закону та совісті і несе виключно

особистісну відповідальність за свої діяння, у православній же традиції спасіння – колективна подія.

Есхатологічний колективізм в новій моделі ідентичностей набуває форми етичних настанов, фундованих на принципах православної віри. Не індивід є носієм етичного, а колектив, що унормовує колективні почуття вини, переживання, досвіду. Зважаючи на це і зовнішня політика вибудовується не на принципах *realpolitik*, а на принципах відповідності колективним етичним нормам. В такій моделі міжнародні відносини розуміються як діалог для пошуку істини (згадаймо в цьому контексті к/ф «Брат-2», де головний герой запитує «В чём сила, брат?» «Сила в Правде»). І саме Правда, боротьба за неї виступає критерієм і виправданням активності РФ на міжнародній арені.

Відтак, зовнішня політика Росії є зоною зіткнення етичного і неетичного; вона відверто має месіанський характер, коли через зусилля внутрішнього колективного спасіння і за відсутності внутрішньодержавного діалогу цей принцип виноситься на зовні, у площину міжнародних відносин. Звідси, приміром, постає ідея спасіння російськомовного населення на теренах колишньої радянської імперії, увиразнення чого ми зараз спостерігаємо на Донбасі та у Криму; виправдання участі у сирійській війні, спасіння Європи від нацизму та інші.

Фігура, що потребує спасіння, в цій моделі полишена будь-якої суб'єктності: фігура «Російськомовне населення», фігура «Православні» тощо. Байдуже, що це буде за фігура; проте вона має бути умовно невинуватою та умовно стражденною. Боротьба за «спасіння» накопичує «морально-етичний капітал», що може валютизуватися РФ у якісь конкретні політичні чи/та інші надбання у їх зносинах з іншими геополітичними гравцями.

Отже, модель сучасної російської ідентичності будується в системі тетради: свої – чужі – спокутуване страждання –

джерело «зла». Саме останній є причиною «страждань» своїх чужих (православних сербів, російськомовних українців тощо) і які потребують колективного спасіння. Цікавим є те, що джерело «зла» само має стати жертвою, воно має бути покаране, бо це виклик совісті та моралі. І якщо фігура страждання, що потребує спасіння позасуб'єктна, то його винуватець має всі ознаки суб'єктності («Правий сектор», ІДІЛ, представники української влади, американського чи-то британського урядів тощо). При цьому неважливі ані його принципи, цінності, мотиви; його діяльність позаморальна і він має бути знищений. Яскравим прикладом в цьому контексті є політична мова з приводу інтерпретації подій Велико Вітчизняної війни та їх місце в системі колективного уявного сучасної Росії; постання нарративу сакральної війни та сакральної перемоги.

Таким чином, сучасна модель російської ідентичності цілком базується на ментальних конструктах минулого і є еkleктичним поєднанням часом не сумісних нарративів: православ'я, сталінізму, імперського шовінізму тощо.

1. Бистрицький Є., Білий О., Зимовець Р., Кобець Р., Лозниця С., Пролеєв С. Національна ідентичність і громадянське суспільство. Київ: Дух і Літера, 2018. 464 с.

2. Валіцький А. В полоні консервативної утопії: Структура і видозміни російського слов'янофільства. Київ: Основи, 1998. 710 с.

3. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / за заг. редакцією В. П. Горбуліна. Харків: Фоліо, 2017. 496 с.